

**„A magyar történet 17. századi folytatója.”
Emlékkonferencia Istvánffy Miklós halálának 400. évfordulójára
2015. dec. 1., MTA BTK TTI (1014 Bp. Úri u. 53.)**

Az előadások szinopszissai

I. SEKCIÓ: ELŐDÖK ÉS ÉLETPÁLYA

Levezető elnök: Pálffy Géza

10.10–10.30:

ÁCS PÁL:

"Alma a fájától": Istvánfi Pál és Istvánffy Miklós – Generációváltás a 16. századi magyar irodalomban

Értelmiségi családokról, generációkról a 16. századi magyar irodalomban, művelődésben ritkán beszélhetünk. Istvánffy Miklós (ebben a vonatkozásban is) a kivételes személyiségek közé tartozik. Apja, Istvánfi Pál is jeles alakja volt a régi magyar kultúrának. Aligha tévednek azok, akik úgy vélik: a nagy történetíró humanista érdeklődését, historikus elhivatottságát és szépirodalmi, költői vénáját akár apjától is örökölhette. Ezért is érdemes foglalkoznunk Istvánfi Pállal, az apával, a régi magyar költészet eléggé talán nem ismert, fontos alakjával. A latinul és magyarul egyaránt jól verselő, Bonfiniért és Janus Pannoniusért egyaránt lelkesedő, a *Voltér és Grizeldisz történetét* (Petrarca Boccaccio-adaptációja nyomán) magyar nyelvű széphistóriává alakító Istvánfi Pál sokban hasonlított nagyhírű fiához, de sokban különbözött is tőle. Elmondható, hogy az értelmiségi generációváltással a magyar kultúra jellege is nagyot változott.

10:30–10.50:

NAGY GÁBOR:

„Pari ... tenore Palladem et Martem coluit.” Az Istvánffy-életrajz elemei néhány egykorú forrásban

Több mint négy évszázaddal azt követően, hogy a kora újkori magyarországi latin nyelvű történetírás legnagyobb alakja befejezte nemzedékek sora történetfelfogását alakító művének összeállítását, a *Historiaenak* továbbra sincs magyarországi kiadása. Nincs továbbá a műnek modern fordítása, levelei nem csupán kiadatlanok, összegyűjtésük is várat magára. Kevésbé meglepő módon az életére vonatkozó ismereteket régóta nem sikerült jelentős mértékben gyarapítani. Megemlékezésként és a továbblépés érdekében egyaránt érdemes áttekinteni, mi ismerhető Istvánffy életéről a műveiből, leveleiből, valamint Balásfi Tamás püspök rövid életleírásából.

10:50–11.10:

IVA MANDUŠIĆ:

Istvanffy and Croatia: public life – private life

In this contribution the author indicates strong connections Istvanffy had with Croatia. Due to his participation in Croatian political and cultural life, along with his family and relationships with the Croatian aristocracy, but also because of intensive – and insufficiently highlighted –

influence of his historical work on Croatian historiography, Istvanffy holds a significant place in Croatian history and culture. His role of a devoted Catholic who brought Jesuits order into Croatia, and to which he donated some of his estate (such as Paukovec), and left by bequest a part of his precious library cannot be omitted. After his retirement from active political life, he had permanently moved to his estate Vinica, where he devoted the rest of his life to historiography work. He was also buried there – a gravestone from 1603 and embossed plates in 1604 with the family coat of arms that remained preserved purport this undoubtedly.

11.10–11.30:

VARGA SZABOLCS:

Genius loci: Istvánffyak a Dél-Dunántúlon és Szlavóniában

Bár Istvánffy Miklós a művében a Magyar Királyság egészével foglalkozott, szülőföldjéről, a Dél-Dunántúlról, és felnőtt fejjel választott új pátriájáról különösen sokat írt. A családra vonatkozó források alapján az előadás először arra keresi a választ, hogy milyen viszony fűzte ehhez a két régióhoz, majd pedig a mű kapcsán amellet érvel, hogy a szerző valójában rendkívül tendenciózusan ábrázolja az itteni események jelentős részét.

11.30–12.00:

Kérdések, vita

*

12.00–13.00: ebédszünet

*

II. SZEKCIÓ: A POLITIKUS ÉS A TÖRTÉNETÍRÓ ISTVÁNFFY

Levezető elnök: Tóth Gergely

13.00–13.20:

FAZEKAS ISTVÁN:

Istvánffy (Isthvánffi Miklós), a Magyar Kancellária titkára

A Mohács utáni Magyarországon a birtokát veszített nemesség előtt két út kínálkozott, az egyik a katonáskodás volt, a másik a hivatalviselés vállalása. A Baranya megyei Istvánffy (Isthvánffi) család ez utóbbit választotta. Isthvánffi Pál az 1540-es években a helytartótanács tanácsosaként működött, fia, Miklós tanulmányai befejezése után előbb Oláh Miklós esztergomi érsek titkára lett, majd a Magyar Kancellária titkáráként dolgozott, végül nádori helytartó tisztségére emelkedett. Az előadás Isthvánffi Miklós kancelláriai működését a középpontba állítva arra keresi a választ, hogy egy világi értelmiségi előtt milyen karrierlehetőségek kínálkoztak a XVI. század második felében Magyarországon.

13.20–13.40:

PETNEHÁZI GÁBOR:

A királyhű és a pártütő? Istvánffi Miklós és Forgách Ferenc politikai karaktere

Istvánffi Miklós (1538–1615) és Forgách Ferenc (1535–1577) több szempontból is kiemelkednek XVI. századi történetíróink közül: mindketten politikusok, az adminisztratív elit fontos pozícióba jutott tagjai, ráadásul egymás kortársai (egyidőben tanulnak Padovában), és mindketten egy csaknem készre írt történeti művet hagynak hátra. Mégis gyökeres különbségeket állapíthatunk meg köztük, akár életútjukat, akár művüket tekintjük. Személyes habitusuk, személyiségjegyeik és viszonyrendszerük mellett és ezekből következően is, az egyik fontos eltérés politikai nézeteikben érhető tetten. Istvánffi a következetesen Habsburg-hű, konzervatív és legitimista, aki még az emlékezetes Bruderzwist idején is kitart Rudolf császár mellett, míg Forgách az opportunista pártváltó, aki otthagyja a Habsburg-udvart, hogy előbb az általa lenézett János Zsigmond, majd az ennél jóval inkább tisztelt Báthory István szolgálatába álljon; politikai nézeteibe pedig egy olyan uralomváltás, amit évtizedekkel később a már öreg Istvánffy határozottan elutasított, nemhogy belefért volna, hanem egyenesen a szabad uralkodó- és dinasztiaválasztás mellett tette volna le voksát. Előadásomban a *Historiae* és a *Commentarii* azon szöveghelyeit igyekszem számbavenni, ahol e különbségek világosan kirajzolódnak, illetve arra a kérdésre keresem a választ, hogy ténylegesen mennyiben különbözhetett a két történetíró politikai víziója.

13.40–14.00:

KASZA PÉTER:

Istvánffi Miklós Buda elestéről

Istvánffi Miklós azon kevés humanistánk közé tartozik, akiknek majdnem teljes egészében sikerült megvalósítania történetírói programját. Monumentális összefoglalója felöleli Magyarország teljes 16. századi történelmét, és bár műve jelentős részben kortörténet, mivel Istvánffi már a 17. század első éveiben ír, egyúttal kellő távlattal is rendelkezik, hogy mérlegre tehesse az előző század hangsúlyos eseményeit.

Az előadásban azt kívánom megvizsgálni, miképpen mutatta be Istvánffi Buda 1541-es török kézre kerülésének eseményeit. Vajon az életét a Habsburgok szolgálatában töltő történetíró műve tekinthető-e egyfajta udvari történetírásnak? Milyen viszonyban áll továbbá beszámolója az eseményt feldolgozó egyéb kortárs történeti művekkel?

14.00–14.30:

kérdések, vita

*

14.30–14.50:

kávészünet

III. SZEKCIÓ: A KÖLTŐ ÉS A KÖNYVGYŰJTŐ ISTVÁNNFY

Levezető elnök: Ács Pál

14.50–15.10:

KISS FARKAS GÁBOR:

Istvánffy Oláh-panegyricusa

Istvánffy Miklós legátgondoltabb epikus vállalkozása, és egyúttal legterjedelmesebb költői műve az Oláh Miklós tiszteletére írt dicsőítő éneke. A költemény rövid elemzésén és a műfaji hagyományban való elhelyezésén túl előadásom azt a célt tűzi ki, hogy tisztázza, Istvánffy Oláh titkáraként milyen forrásokat használt a panegyricusok konvencionális kelléke, a rendkívüli származás megkomponálásához. Ebből a szempontból különös jelentősége van Oláh címereslevelének, amely Istvánffy másolatában is fennmaradt.

15.10–15.30:

CSEHY ZOLTÁN:

Pásztorok, pásztorok – a *lusus pastoralis* műfaja Istvánffynál

Istvánffy Miklós latin költészetének fő ihlető forrása alighanem az 1552-ben megjelent *Carmina Quinque Illustrium Poetarum* című kötet volt. E kötet öt olasz költő latin nyelvű verseit tartalmazza: Pietro Bembo, Andrea Navagero, Baldassare Castiglione, Giovanni Cotta és Marco Antonio Flaminio költeményeit. A *lusus pastoralis* műfaja, noha Bembónál is megvan, a neolatin költészetben kifejezetten Andrea Navagero és Marco Antonio Flaminio költészetében éri el csúcspontját. Az előadás a bukolikus regiszterbe tartozó minieclógák neolatin divatjával foglalkozik, és ebben a kontextusban keresi Istvánffy Miklós költészetének irodalomtörténeti helyét.

15.30–15.50:

ORLOVSZKY GÉZA – SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA:

Istvánffy Miklós könyvtárának regisztrálatlan kötete és annak érdekes bejegyzése

Több XVI–XVII. századi nyomtatott és kéziratos, külföldi és magyarországi említés, illetve feljegyzés tanúsága szerint, Rómában, a Campo de' Fiori sarkán, egy Mátyás királyt lovon ábrázoló freskó volt látható, mégpedig két epigramma kíséretében. Mások ugyanezt a képet és epigrammáit festményként látták Alessandro Farnese régi palotájában, azaz a pápai kancellária épületében, az ottani San Lorenzo in Damaso templomban. Az egyik ábrázolásról vízfestmény maradt fenn a Vatikáni Levéltárban, a másokról pedig újabban került elő egy sérült vászonkép Fraknón, az Esterházy-gyűjteményben. Istvánffy Orlovszky Géza által azonosított, egykori könyve a soproni jezsuitáktól került a Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtárába. Ebben az 1575-ben, Lyonban megjelent teológiai könyvben, az előzéklapon olvasható a hajdani festményről szóló, eddig ismeretlen bejegyzés.

15.50–16.20:

kérdések, vita

16.20–16.30: zárszó (Pálffy Géza)